

Trivent Publishing

© The Authors, 2016

Available online at <http://trivent-publishing.eu/>

Philosophy, Communication, Media sciences Series

Volume The Philosophy of Saint Gerard of Cenad in Cultural and Biographic Context

Girardo, în apele sale

Dusan Baiszki

Uniunea Scriitorilor, Romania, dusanbaiszki@gmail.com

Abstract

Girardo and his shallows. *The Venetian Girardo, the future Roman-Catholic Saint Gerard, found a little Venice in Cenad: huge wetlands in the area bordered by the Tisza, the Mures, and the Aranka rivers. It was the psychological and moral support which might have helped him to defeat the diseases and epidemics which haunted old Cenad. However, the diseases did not spare the 18,000 inhabitants of Cenad between 1801-1895. This is a study of births, disease and mortality in Cenad in the 19th century, based on church registers.*

Keywords

Gerard, Cenad, Venice, water, diseases, church.

Morisena a fost creată de ape. În mijlocul apelor, la margine de pădure. Morisena - și apoi, Cenadul – a trăit pe seama apei. Iar atunci când apa a devenit graniță politică, fosta Urbs Morisena, apoi fosta capitală („*regnum*“) a țării ducelui Ahtum, poate chiar și a lui Attila hunul, cel supranumit Biciul lui Dumnezeu, a decăzut la rang de așezare sătească lipsită de importanță. Nici măcar statutul de „*civitas*“, așa cum îl pomenesc cronicile în 1343, nici încercările autorităților de a reconstrui și a înfrumuseța centrul așezării, inițiate în cea de-a doua jumătate a secolului al XIV-lea, și nici ridicarea

---

This is an Open Access article distributed in accordance with the Creative Commons Attribution Non Commercial (CC-BY-NC-ND 4.0) license, which permits others to copy or share the article, provided original work is properly cited and that this is not done for commercial purposes. Users may not remix, transform, or build upon the material and may not distribute the modified material (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>)

la rang de orașele de câmpie („*mezövaros*“), la 30 iulie 1858, a Cenadului Sârbesc și a Cenadului German, nu au mai reușit să oprească decăderea în importanță a localității.

Triburile de agricultori și păstori de animale, a căror prezență în zona Cenadului este cunoscută a fi fost încă din epoca bronzului,¹ au căutat multă vreme vetre de locuire permanente, însă apele Mureșului, incursiunile triburilor de populații migratoare și războaiele le-au zădărnicit mereu planurile. Probabil doar castrul roman despre care pomenesc istoricii, însă care nu poate fi cu exactitate localizat, pare a fi reușit să închege prima comunitate și aceasta, în opinia noastră, undeva pe actuala vatră a comunei Cenad. Și, totuși, nu centrul actualei vetre a localității era insula cu cea mai mare suprafață din zonă pe vreme de inundație masivă, atunci când apele ajungeau chiar și până la Tomnatic. Ci actualul perimetru al Pădurii I, cea mai apropiată, aflată la N-NV de Cenad, unde altitudinea minimă față de nivelul Mării Adriatice este de 89 m, altitudinea maximă fiind de 100 m, restul restul punctelor înalte depășind, de regulă, altitudinea de 92 m. Partea superioară a digului se află la o altitudine de 82,8-83 m.

Centrul civic al comunei își are cel mai înalt punct la vest de Biserica romanocatholică, respectiv la 86 m altitudine. Punctul mediu de altitudine este de 83 m și creează aproape un cerc perfect în jurul centrului. Însă comparativ cu „*insula*“ Pădurii I, suprafața centrului civic, unde se află vatra comunei, este cu mult mai mică. Întrebarea este de ce nau ales fondatorii Morisenei ca vatră a satului spațiul Pădurii I? Doar ne putem permite să presupunem că a fost mult mai ușor de construit o cetate pe o insulă mică, înconjurată de ape, decât una de aproape 20 de ori mai mare, chiar dacă era, la fel, înconjurată de ape.

De ce această introducere? Simplu. Pentru a arăta că până la începerea construirii digului, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, întreaga zonă a Cenadului era o mlaștină imensă, alimentată la 5-10 ani de câte-o inundație mai mică sau mai mare a Mureșului, iar la câte 15-20 de ani de una masivă. Triunghiul format de Aranca-Mureș-Tisa era plin de smârcuri și acoperit cu păduri dese de arini, aluni și plopi.² Deplasările în vreme de inundație se putea face fie cu luntrea, ambarcațiune potrivită pentru ape puțin adânci, cu trăsura ori călare, sub conducerea localnicilor care cunoșteau foarte bine zona.³

Ei bine, când a ajuns aici, se presupune că s-a întâmplat pe la 1030, când a fost instalat ca episcop la mănăstirea Sf. Ioan din cetatea Cenadului, venețianul Gerard a (re)găsit în sufletul său laguna venețiană. De asemenea, putem doar presupune că a locuit aici până în 1044, când, încercând alături de alți episcopi o lovitură de stat, a fost ucis. Dat fiind faptul că nu se poate certifica anul precis al nașterii sale, viitorul sanctificat poate să fi avut la venirea sa la Cenad o vârstă undeva între 45 și 61 de ani.⁴ Potrivit legendei, la vârsta de cinci ani s-a îmbolnăvit, fiind trimis la mănăstirea venețiană Sf. Gheorghe pentru a se lecu. Desigur, concluzia logică este că s-a însănătoșit și, ca atare, a trecut de o vârstă critică, cea a copilăriei.

Gara Santa Lucia din Veneția se află la 45° 26' 29" latitudine nordică, la fel ca și satul Sculia, com. Gătaia din jud. Timiș. Iar Biserica romano-catholică din Cenad, la 46° 08' 18" lalitudine nordică. Diferența de latitudine este relativ foarte mică, însă există câteva diferențe mari în ceea ce privește clima, Veneția fiind în zona de climă mediteraneană, deci cu o medie anuală de temperaturi pozitive mult mai mare decât Cenadul. De asemenea, mlaștinile venețiene conțin apă sărată, ori se știe foarte

¹ Ioan Hațegan – „*Cultură și civilizație medievală la Mureșul de Jos*“, Editura Almanahul Banatului, Timișoara, 1995, p. 74.

² Radu Constantinescu – „*Gerard din Cenad – un scriitor al anului 1000*“ (din volumul „*Armonia lumii*“ de Gerard din Cenad), p. 44.

³ Johann Kaspar Steube – „*Nouă ani în Banat (1772-1781)*“, Editura de Vest, Timișoara, 2003, p. 121.

⁴ Anul nașterii nefiind atestat în niciun document cunoscut, unii cercetători propun anii 980, 981, 992 sau 993, alții susțin datele 977 sau 986. Pentru calculul vârstei venirii la Cenad, am ales extremele: 977-993.

bine că sarea este un bun conservant. Deci împiedică putrezirea rapidă a elementelor organice. În contrast, Cenadul era înconjurat de mlaștini cu apă dulce, de smârcuri și suprafețe împădurite. Orice frunză, copac sau animal mort intra cu repeziciune în putrefacție. Pe de altă parte, iarna era aspră, cu multe zile sub limita de îngheț, lucru mai greu de suportat pentru orice om născut și crescut într-o zonă având climă blândă spre foarte blândă. Ca atare, la fel cum am spus mai adineaori, putem doar presupune că Girardo e posibil să fi fost răcit, fără însă ca sănătatea să-l fi zdruncinat.

Un alt venețian poposit pe meleaguri bănățene, dar abia în 1774, și anume Francesco Griselini, avea să și facă observația, pentru unii chiar cinică: „*Permanentele schimbări atmosferice cărora le este expusă țara, datorită poziției ei naturale, precum și emanațiile molipsitoare care se ridicau din atâtea ape împuțite și pline de putregaiuri au făcut din Banat cel mai trist loc de ședere.*”⁵

Ei bine, Girardo (continuăm a-i spune Girardo, tocmai fiindcă în textul de față ne referim la el doar ca la o ființă umană, supusă aceluiași legi naturale ca toată lumea), a scăpat, în anii săi de ședere la Cenad, de boli ce se pot termina cu moartea. Nu trebuie uitat nicidecum faptul că în zonă existau destule condiții și destui factori care puteau aduce și/sau împrăștia rapid o epidemie: păsările de apă migratoare, chiar și negustorii, știut fiind faptul că la Cenad era vama de sare, dar și depozitul de sare. Transilvănenii, care cărau sarea cu plutele, puteau aduce și boli. Neguțătorii care veneau după sare la Cenad proveneau din locuri cu potențial epidemic, deci puteau și ei purta diverse boli fatale. La 1343, aici se ținea deja și un târg săptămânal. Și, să nu uităm un lucru important: chiar dacă pe vremea aceea nu se numeau bombe biologice, acestea au fost totuși utilizate în atacurile asupra diverselor cetăți prin catapultarea de animale moarte, infestate cu diverși vectori de boli epidemice. Una dintre primele atestări ale ciumei pe teritoriul cenăzean este din cea de-a doua jumătate a secolului al XIV-lea. Anton von Hammer amintește⁶ de existența în 1738, la Seghedin, deci aproape de Cenad, a unei case de carantină împotriva ciumei. Pentru a nu se răspândi ciuma, acostarea vaselor ce transportau pe Mureș sare și alimente era strict interzisă în afara punctelor stabilite de comisia sanitară din cadrul Consiliului Aulic de Război. Dat fiind faptul că o mare parte a Banatului era mlăștinos, iar morții nu puteau fi îngropați prea adânc, aceeași comisie recomanda arderea leșurilor ciumaților laolaltă cu hainele și așternuturile acestora, dar departe de așezările umane. La 7 februarie 1739, chiar dacă ciuma slăbise, oficiul vamal din Cenad, alături de altele din zonă, era anunțat să nu permită intrarea niciunui străin provenind din teritoriile afectate de ciumă fără a fi trecut prin carantină ori fără a se fi legitimat cu un certificat de sănătate. Un nou focar de ciumă se anunță în vara lui 1739, la Felnac, nu departe și în amonte de Cenad, unde existau deja câțiva morți și 38 de persoane în carantină. În februarie 1740, se semnalează cazuri de ciumă la Sânnicolau Mare, pentru ca la 19 martie localitatea să fie declarată liberă de ciumă. Ciuma revine însă în luna iulie, un maximum de mortalitate înregistrându-se în august. Faptul că nu se amintește nimic sau aproape nimic despre Cenad poate însemna că aici ori nu a fost nimeni afectat de ciumă, ori au existat cazuri extrem de izolate.

Fără să intrăm în amănunte, trebuie să amintim de notele lui Francesco Griselini, care descrie pe larg, în încercarea sa de istorie a Banatului Timișoarei, diverse moduri de călire a copiilor românilor și de vaccinare împotriva unor boli precum vărsatul, respectiv „*bubat al mare*” (erupția cea mare) și „*bubat al mica*” (erupția cea mică). Ceea ce a putut observa, desigur, în timpul celor trei ani de ședere în Banat: 1774-1777. Așadar, după 736 de ani de la venirea lui Giorgio la Cenad.

Cronicarii întâmplători amintesc în scrieri cel mai adesea doar epidemiile, fără a studia și nota cauzele. Ca atare, singura sursă cât de cât corectă pentru a ne forma o oarecare opinie vizavi de

⁵ Francesco Griselini – „*Încercare de istorie politică și naturală a Banatului Timișoarei*”, Editura Facla, Timișoara, 1984, p.124.

⁶ Anton von Hammer – „*Istoria ciumei din Banat 1738-1740*”, Editura Diacritic, Timișoara, 2011, p. 36.

incidența diferitelor boli asupra sporului de natalitate la Cenad rămân registrele de stare civilă ale bisericilor locale: ortodoxă (română și sârbă), romanocatholică și greco-catholică. Și în acest caz, însă, din lipsă de cunoștințe medicale sau, de ce nu, chiar din lipsă de interes, cauzele deceselor sunt destul de rar notate, întâietate având faptul dacă muribundul a apucat să primească sau nu Sfintele Taine.

Primul registru de stare civilă aparține Bisericii romano-catolice și cuprinde situația botezaților, cununaților și decedaților pentru perioada 1753-1796. Destinate exclusiv pentru statistica decedaților sunt registrele pentru perioadele: 1797-1852, 1852-1876 și 1877-1896.

Biserica ortodoxă sârbă, ce până în anul 1875 îi cuprindea și pe cenăzenii ortodocși români, a întocmit nu mai puțin de 10 registre pentru decedați, care acoperă perioadele: 1779-1786, 1787-1795, 1796-1801, 1801-1812, 1813-1831, 1831-1837, 1841-1846, 1847- 1852, 1852-1870, 1870-1911. Numărul mare de registre se datorează faptului că paginile cuprind câte trei poziții și nu câte 10-18, ca la Biserica romano-catholică.

La rândul său, Biserica ortodoxă română a notat decedații într-un registru mixt (care include și cununiile și botezurile), pentru aceștia perioada acoperită fiind 1871-1896. Prima decedată notată a fost Ana Rezsep (Rejep), fiica lui Paia, neaptă pentru a primi Sfintele Taine, în vârstă de doi ani, moartă de difterie.

Iar Biserica greco-catholică și-a notat decedații în registrul ce cuprinde perioada 1855-1871, primul nume fiind al lui Ioan Rejep, de 71 de ani, preotul greco-catholic, Ioan Murgu, venind din Sânnicolau Mare. Cel de-al doilea registru, tot comun, cuprinde „*repausații*” din perioada 1874-1925.

Luând în considerare aceste matricole, am putut întocmi o statistică pe culte religioase a botezaților și a decedaților, însă pentru o privire de ansamblu, am luat în considerare doar perioada 1779-1895 (deci 116 ani), pentru care am avut date atât pentru romano-catolici, cât și pentru ortodocși. Iar din 1855, și pentru greco-catolici. Concluzii: graficul relevă că la fiecare 7-10 ani a existat un vârf al deceselor: 1787, 1794, 1801, 1809, 1818, 1828 (când curba ascendentă atinge un maxim în 1831 și scade în 1836), 1842, 1849, 1857, 1866, 1873, 1883, 1892.

Dar aceste vârfuri ale deceselor au fost precedate de vârfuri ale nașterilor consemnate în registrele pentru botezuri: 1784, 1792, 1800, 1807, 1819, 1827, 1833, 1839, 1846, 1853, 1860, 1864, 1869, 1882, 1887.

Sporuri negative de populație se înregistrează în perioadele/anii: 1785-1799, 1801, 1818, 1831, 1836, 1842, 1849, 1866 și 1892. Pentru perioada 1837-1840, neavând date complete, am renunțat la calculul sporului de populație prin nașteri. În context trebuie precizat faptul că, lipsind statisticile privind componența etnică pentru fiecare an și pentru fiecare etnie în parte, pentru perioada luată în considerare (1779-1895), nu putem alcătui nicio situație comparativă per ansamblu.

Desigur, pentru un tablou relativ real cu privire la decese ar însemna să avem acces cauzele acestora, însă cum preoții nu erau și medici, rezultatele ar fi incorecte. Și nici preoții, așa cum precizam mai sus, nu erau interesați să consemneze decât dacă persoana a primit Sfintele Taine ori nu, destul de puține fiind cazurile în care au notat și cauza decesului. Aceasta în situația în care era vorba de cauze arhicunoscute (ciumă, friguri, holeră etc.). Brunhilde Hinkel, autoarea genealogiei șvabilor cenăzeni,⁷ ne-a relevat că în anii 1830, 1849, 1866 și 1873 romano-catolicii au murit în general de holeră, iar în 1892 majoritatea decedaților romano-catolici au fost copii, cauza fiind difteria. Referindu-se la 1849, pr. Gheorghe Cotoșman pune majoritatea morților ortodocși, români și sârbi, pe

---

⁷ Brunhilde Hinkel – „*Ortssippenbuch der katholischen Pfarrgemeinde – Tschanad/Cenad im Banat , 1764-2007*“, Nürnberg, 2007.

seama luptelor cu romano-catolicii din Cenad, ca urmare a revoluției din 1848.⁸ În registrele Bisericii romano-catolice, în prima jumătate a lui 1849 apar doar câteva persoane decedate la vârste cuprinse între 16-30 de ani, din iulie făcându-și de cap holera. Iar majoritatea decedaților au fost copii. Ne fiind vorba de un studiu politic, ne vom rezuma la date concrete, prezente în toate cele 18 de registre de stare civilă care au consemnat decese ale cenăzenilor și anume cele privind vârsta decedaților. Și nu ani de vârf în ceea ce privește mortalitatea. În primul rând anul 1794, știut fiind faptul că în 1787 s-a terminat și cel de-al treilea val de colonizare a șvabilor la Cenad (colonizarea josefină – *Josephinische ansiedlung*), deci putem considera că localitatea avea deja o populație stabilă, deci nu se poate vorbi decât de un spor de populație prin nașteri și nu prin noi colonizări.

Se poate lesne observa rata extrem de mare a mortalității la copii de sub un an și între 1 și 5 ani. Abia din 1852, încep și preoții ortodocși să noteze vârsta decedaților și doar 1853 fiind primul complet cu notarea acesteia.

Decese la romano-catolici în 1794:

	Sub 1 an	1-5 ani	5-10 ani	10-15 ani	15-20 ani	20-25 ani	25-30 ani	30-35 ani	peste 35 ani	TOTAL
Romano-catolici	24	23	1	0	0	1	0	1	6	56

Decese la ortodocși (români și sârbi) și romano-catolici în 1853:

	Sub 1 an	1-5 ani	5-10 ani	10-15 ani	15-20 ani	20-25 ani	25-30 ani	30-35 ani	35-40 ani	40-45 ani	45-50 ani	50-55 ani	55-60 ani	60-65 ani	65-70 ani	70-75 ani	Peste 75 ani	TOTAL
Ortodocși	50	24	5	3	1	2	3	2	1	6	4	3	4	6	4	6	4	128
Romano-catolici	26	21	5	5	1	2	3	1	4	5	2	1	1	0	0	2	5	84

Dacă la ortodocși încă nu s-au notat cauzele deceselor, la catolici avem primul an complet în care acestea au fost notate. Din cele 84 de decese, 41 au fost din cauza encefalitei (în registru: „*phrenesis*“), restul din alte motive. Encefalita este o inflamație a creierului, fiind provocată, de regulă, de o infecție virală, cea mai frecventă cauză fiind virusul herpes simplex, același care provoacă rănila ce apar la frig și herpesul genital. Ca simptome: confuzie, febră și cefalee sensibilitatea anormală la lumină, greață, vărsături, lipsă de energie, dificultăți de înțelegere, halucinații, încetineală, stări de letargie sau amețală, rigiditatea cefei sau a spatelui etc. Cifra de 41 însă nu e concludentă, dat fiind faptul că în mai multe cazuri au fost copii cu vârste de la câteva ore la câteva luni, deci incapabili să-și exprime durerea verbal. Iar simptomele externe pot fi întâlnite la diverse alte boli. Din lipsa unor informații de specialitate din 1853, trebuie să ne limităm la cele din registrele de decese. Ceea ce

⁸ Pr. Gheorghe Cotoșman – „Din trecutul Bănatului – Comuna și bisericile din Giridava-Morisena-Cenad“, Timișoara, 1933, p. 420.

trebuie remarcat este mortalitatea deosebit de mare la copiii sub un an și la cei între 1 și 5 ani (57,8% din decesele din 1853 la ortodocși și, respectiv, 55,9% la romano-catolici).

Spre deosebire de ceilalți, preoții greco-catolici au notat în registre și morțile prin accidente.

Astfel, la 18 ianuarie 1885, văduva Sanda Nedelcu, de 72 de ani, și-a rupt gâtul.

În 1885, un copil greco-catolic de 8 ani, Ion al lui Paia Papesiu, văcar, a căzut în fântână și s-a înecat (la Cheglevici). Probabil își însoțea tatăl.

La 29 mai 1856, Ana lui Mitru Rezsepu, de un an, s-a înecat într-un ciubăr.

La 6 iulie 1905, va fi ucis de o mașină Ioan (Iovan) Stanciu, de 42 de ani.

La 4 februarie 1908, a murit afixiată de fum, prin aprinderea lucrurilor din chilie, fetița Marta Socol, de 4 ani.

Sofia Radu, de 48 de ani, a murit la 29 septembrie 1912, fiindcă s-a prăbușit pământul peste ea.

Pe 5 iulie 1916, Gheorghe Regep, de 36 de ani, a decedat de pe urma unei răni primite în război.

Pe 3 septembrie 1916, Iulia Colompar, de 1 an, s-a înecat în troacă.

Spre final, vă oferim și câteva dintre denumirile de boli ce apar în registrele matricole cenăzene, însoțite de scurte explicații ce ne aparțin:

- *anghină* - angină, inflamație a faringelui și a amigdalelor
- *anghină difterică* - difterie
- *apoplexie* - pierdere bruscă a cunoștinței și a sensibilității, cauzată de obicei de o hemoragie cerebrală
- *ascită* - acumulare de lichid, de obicei seros, în peritoneu
- *asistolie* - slăbire a contracțiilor inimii
- *astm* - astmă - greutate în răsuflare (dispnee, năduf, stenoză)
- *atrepsie* (atrepsă) - gravă tulburare de nutriție specifică unor sugari
- *boala de apă* - hidropizie
- *boală uscată* - tuberculoză pulmonară
- *bronșită* - boală a căilor respiratorii care constă în inflamarea mucoasei bronhiilor și care se manifestă prin tuse
- *catar de intenstine* - inflamație acută sau cronică a mucoasei intestinelor
- *catar de plămâni* - inflamație acută sau cronică a mucoasei plămânului
- *catar de stomac* - inflamație acută sau cronică a mucoasei stomacului
- *ciroză* - boală cronică a ficatului, caracterizată prin apariția unor granulații conjunctive dense în țesutul acestui organ și prin distrugerea celulelor hepatice
- *convulsie* - spasm, colică, contracție bruscă, involuntară și violentă a mușchilor
- *cozace* - bube, vărsat, pojar
- *debilitate* - slăbiciune fizică
- *epilepsie* - boală a sistemului nervos central care se manifestă prin crize convulsive și prin pierderea cunoștinței
- *fras* - gastralgie infantilă (durere de stomac)
- *friguri* - malarie
- *gastrită* - inflamație a mucoasei stomacului
- *gută* - boală de nutriție provocată prin depunerea sărurilor acidului uric la încheieturi și prin umflături dureroase ale acestora; podagră

Sporul populației din Cenad în perioada 1779-1895:⁹

AN	Nasteri	Decese	Spor
1779	133	63	70
1780	138	62	76
1781	119	86	33
1782	127	73	54
1783	155	109	46
1784	157	91	66
1785	67	126	-59
1786	40	116	-76
1787	58	154	-96
1788	50	118	-68
1789	54	110	-56
1790	51	84	-33
1791	62	83	-21
1792	63	78	-15
1793	53	94	-41
1794	71	127	-56
1795	59	111	-52
1796	72	102	-30
1797	71	113	-42
1798	84	109	-25
1799	81	97	-16
1800	141	125	16
1801	121	207	-86
1802	223	106	117
1803	207	122	85
1804	226	115	111
1805	231	151	80
1806	158	151	7
1807	300	124	176
1808	195	102	93
1809	222	196	26
1810	197	138	59
1811	207	93	114
1812	191	82	109
1813	164	114	50
1814	155	61	94
1815	140	121	19
1816	193	122	71
1817	145	117	28
1818	145	168	-23
1819	209	94	115
1820	142	59	83
1821	180	72	108
1822	164	91	73
1823	152	77	75
1824	174	95	79
1825	154	68	86
1826	199	76	123
1827	290	111	179
1828	231	165	66
1829	231	135	96
1830	211	146	65
1831	191	365	-174
1832	233	138	95
1833	272	119	153
1834	251	186	65
1835	288	98	190
1836	109	190	-81
1837	0	0	0
1838	0	0	0
1839	0	0	0
1840	0	0	0
1841	371	138	233
1842	314	418	-104
1843	328	205	123
1844	358	168	190
1845	345	228	117
1846	375	236	139
1847	335	223	112
1848	336	264	72
1849	347	575	-228
1850	331	208	123
1851	349	162	187
1852	347	186	161
1853	365	214	151
1854	350	171	179
1855	325	292	33
1856	387	254	133
1857	389	328	61
1858	357	196	161
1859	375	204	171
1860	415	303	112
1861	320	319	1
1862	340	331	9
1863	389	313	76
1864	410	293	117
1865	378	235	143
1866	365	502	-137
1867	368	204	164
1868	321	242	79
1869	407	204	203
1870	405	190	215
1871	352	306	46
1872	274	195	79
1873	260	474	-214
1874	345	326	19
1875	316	256	60
1876	344	218	126
1877	350	191	159
1878	330	222	108
1879	342	206	136
1880	362	232	130
1881	362	194	168
1882	374	244	130
1883	336	282	54
1884	346	201	145
1885	350	200	150
1886	354	187	167
1887	372	213	159
1888	350	195	155
1889	280	182	98
1890	352	182	170
1891	294	220	74
1892	298	302	-4
1893	288	223	65
1894	322	151	171
1895	318	169	149

⁹ Pentru ortodocși, ne-au lipsit datele despre decesele din perioada 1837-1840, drept urmare, pentru a nu denatura statistica, am preferat să nu trecem niciun fel de date.

Denumirile de boli ce apar în registrele matricole cenăzene, însoțite de scurte explicații ce ne aparțin (continuare):

- *hidropizie* - ciroză hidrică, boală de apă
- *holeră* - diaree foarte gravă
- *lungoare* - friguri tifoide, tifos abdominal
- *marasm* - epuizare fizică (la copii mici și bătrâni)
- *meningită* - boală infecțioasă constând în inflamația meningelor
- *morbili* - pojar, rujeolă
- *mort de inimă* - atac de cord
- *oftică* - tuberculoză pulmonară, ftizie
- *paralizie* - boală care se manifestă prin pierderea totală sau parțială a posibilității de mișcare și a sensibilității corpului sau a unei părți a lui; dambă.
- *pleurită* - stare patologică constând în inflamarea pleurei pulmonare
- *rac* - cancer
- *scrofuloză* - boală cronică de natură tuberculoasă
- *septicemie* - boală gravă cauzată de o infecție microbiană generală a sângelui
- *sifilis* - boală venerică cronică, transmisă prin contagiune sau ereditar
- *tetanos* - boală toxiinfecțioasă gravă, provocată de un bacil existent în pământ
- *tifos* - boală epidemică febrilă, cauzată de o infecție parazitară
- *tuberculoză* - boală infectocontagioasă cronică, produsă de bacilul Koch
- *variola* - vărsat, bubat, boală infecțioasă și contagioasă, de natură virotică
- *vărsat* - variola

După cum s-a putut constata în tabelul pentru 1853, extrem de puțini cenăzeni ajungeau la vârste de peste 70 de ani, însă au existat cel puțin trei cazuri de persoane care au reușit să treacă de 100 de ani. Și, revenind la Girardo, dacă nu ar fi fost ucis de oameni, poate ar fi trăit mult mai mult. Și, de ce nu, ar fi putut ajunge la venerabila vârstă de un veac și ne-ar fi lăsat, probabil, o moștenire incomparabil mai mare decât cea care a ajuns până la noi.

Bibliografie:

Direcția Județeană Timiș a Arhivelor Naționale, Fond 4, registrele parohiale ale bisericilor ortodoxă sârbă, ortodoxă română, romano-catolică și greco-catolică.